

BİR ALMAN SUBAYININ GÖZÜNDEN OSMANLI ASKERİ EĞİTİMİ; GOLTZ PAŞA VE ARAZİ EĞİTİMİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

OTTOMAN MILITARY TRAINING FROM THE EYES OF
A GERMAN OFFICER; GOLTZ PASHA AND HIS
THOUGHTS ON FIELD TRAINING

Somer Alp ŞİMŞEKER*, Zeynep SABANCI**

Makale Bilgisi

Başvuru: 22.12.2021

Kabul: 24.06.2022

Article Info

Received, Dec,22,2021

Accepted: Jun,24,2022

Öz

Bu çalışmada, 19. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda askeri reformları yönetmek üzere görevlendirilen Colmar Von Der Goltz'un askeri talim ve terbiye hakkındaki görüşleri yeni askeri tarihçilik ve topyekûn harp kavramları içerisinde değerlendirilecektir. 19. Yüzyıl küresel bir değişimin simgesi olmuştur. Teknolojik gelişmeler, zorunlu askerlik sisteminin doğuşu, sevkiyat olanaklarının değişmesi gibi gelişmeler, siyaset-ordu-toplum gibi kavramların iç içe geçmesini sağlamış ve ordular olası bir topyekûn harp ihtimaline karşı düzenlenmeye başlamıştır. Osmanlı da tıpkı Avrupa Devletleri'nde olduğu gibi bu değişime tabî olmuştur. Colmar Von Goltz Paşa bu reformların yapılması hususunda önemli bir role sahiptir. Bu araştırma, 19. Yüzyılda oluşan dönüşümü ve topyekûn harp kavramının yansımalarını Osmanlı Ordusu'nda Goltz Paşa'nın tespit ettiği eksiklikler ve önerilerinde arayacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Topyekûn Harp, Yeni Askeri Tarihçilik, Goltz Paşa, Eğitim, Talim*

Abstract

In this research, the views of Colmar Von Der Goltz, who was assigned to manage the military reforms in the 19th century Ottoman Empire, and his views

* Somer Alp Şimşeker, Dr., Ankara Üniversitesi, sasimseker@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-7058-6789, Ankara Türkiye.

** Zeynep Sabancı, Dr. Öğretim Üyesi, Adana Alparslan Türkeş Bilim Ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, zsabanci@atu.edu.tr, ORCID:0000-0002-8445-379X, Adana Türkiye.

on military training and education will be assessed within the new military history and total war concepts. 19th century became a symbol of a global change. Technological advances, the birth of military conscription system, changes in the scope of dispatching enabled the embedding of concepts such as politics-army-society and the armies were re-organized for the possibility of a total war. Just as in the European States, the Ottoman Empire also became a subject to such changes. Colmar Von Goltz held a significant part in making the reforms. This research will look for the transformation in the 19th century and the reflections of the concept of total war in the deficiencies and suggestions noted by Goltz Pasha in the Ottoman Army.

Keywords: Total War, New Military History, Goltz Pasha, Education, Training

Yeni Askeri Tarihçilik ve Topyekûn Harp

Bu çalışmanın amacı, Osmanlı ordusunun modernleşme sürecine önemli etkisi bulunan Colmar von Der Goltz Paşa'nın talim ve terbiye faaliyetlerine ilişkin görüşlerini topyekûn savaş kavramı ve yeni askeri tarihçilik çerçevesinde ele almaktır. Goltz Paşa'nın 1883-1895 yılları arasında kesintisiz hizmette bulunduğu 12 yıl, genel olarak II. Abdülhamid'in istibdat rejimi gölgesinde geçmiş ve paşanın reform programı yer yer kesintiye uğramıştır. Öte yandan II. Meşrutiyet'in ilanı ile yeniden göreve gelen Goltz, danışmanlık görevini belirli aralıklarla sürdürerek 1916 yılına kadar Osmanlı ordusuna hizmet etmiştir.

Goltz'un önemli eserlerinden biri olan "*Silahlanmış Millet*" kitabı aslında kendisinin topyekûn harp kavramını tüm yönleri ile içselleştirdiğini gösterir. Eserde modern dönem harplerinin birincil değişkeni, savaşların sadece bunu meslek edinenleri değil tüm insanlığı ilgilendirdiği yönündedir. Böylelikle Goltz, ulus-ordu kavramını savunan Clausewitz'in izinden giderek kralın değil ulusun hizmetine adanmış bir askeri teşkilatın önemini vurgulamıştır. Nitekim hacmi ve potansiyeli artan bir ordunun nizami bir talim programı olması makbuldü. Savaşa ruhen hazır olma, savaştanlık (ortak erdem ve vazife) beraberinde askeri içerikli bir talim-terbiye süreci gerektiriyordu.¹ Goltz'un Osmanlı askeri modernleşmesinde üstlendiği misyon da tam bu noktaya işaret etmekteydi. Çalışmamızda değişen harp kavramlarının gerektirdiği askeri talim ve terbiye faaliyetleri ve bunun Osmanlı'da gelişimini destekleyen bir lider olarak Goltz Paşa'nın misyonu incelenecektir.

¹ Güven Gürkan Öztan, "Türkiye'de Milli Kimlik İnşası Sürecinde Militarist Eğilimler ve Tesirleri", Nurseli Yeşim Sünbuloğlu (Der.), *Erkek Millet, Asker Millet, Türkiye'de Militarizm, Milliyetçilik, Erkek(lik)ler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.

Yeni askeri tarihçilik öncesinde kullanılan klasik askeri tarih modeli incelenen bir savaşı teknolojik-muharebe-taktik boyutları ile değerlendirirken yeni askeri tarihçilik akımı, savaşın toplumsal, ekonomik, siyasi ve kültürel etkileşimlerine odaklanmaktadır. Yeni askeri tarihçilik sadece toplumsal ve ekonomik boyut ile de ilgilenmemektedir. Sosyal yapılar, askerî adap, kültür, subay-er ilişkileri, talim ve özetle asker ve sivil toplum arasındaki etkileşimler de yeni askeri tarihçiliğin çekirdeğini oluşturmaktadır.² Mevcut bir savaş sırasında moral, iaşe, lojistik gibi unsurların siyasi durumu ve otoriteyi etkileyebilecek kadar önemli olması, söz konusu hususları savaş öncesi hazırlık sürecinde de önemli konuma sokmaktadır. Bu noktada yeni askerî tarih modeline göre yapılacak bir askeri tarih çalışması savaşın sadece cephe odaklı yapılmamasına veya sadece siyasi yönü ile ilgilenilmemesini gerektirir.³

19. Yüzyıl, yeni askeri tarihçilik modelini uygulayabilmek için tam bir kırılma noktasıdır. Sanayi Devrimi sonrasında kitlesel silahların kullanımı, sevkiyat ve ulaşımın kolaylaşması sonucu cephe ve cephe gerisi gibi kavramlar kullanışlılığını yitirmiş ve savaşların artık birer topyekûn mücadele olacağının izleri belirginleşmiştir. Yeni askeri tarih modeli özellikle topyekûn savaşların incelenmesi açısından önemlidir. Zira topyekûn savaşlar asker-sivil ayırımı ortadan kaldırmaktadır. Bu modelde savaş, sadece iki ordunun karşılıklı mücadelesi olarak telakki edilmez. Dahası bu modele göre şekillenen çalışmalar, salt teknoloji tarihi araştırmalarına dayanmaz. Bu nedenle model, dönemi incelemek için en önemli yöntemlerden bir tanesi olarak adlandırılabilir. Topyekûn savaş sadece bir ordunun savaşa girmesi değil tüm bir ulusun savaşa girmesi olarak adlandırılırsa savaşın sadece muharebe odaklı incelenmesi bakış açısını bir ölçüde kısıtlayacaktır.

Topyekûn harp kavramı özellikle endüstri devriminden sonra yapılan savaşlarda “savaş ve toplum” arasındaki ilişkiyi bütünsel olarak inceleyebilmek için oluşturulmuş bir kavramdır. Bilhassa 19. yüzyılın ortalarından sonra savaş alanlarının yoğunlaşması ve genişlemesinden ötürü askeri ve toplumsal hadiselerin nasıl iç içe geçtiğini açıklamak için kullanılır.⁴ Osmanlı Devleti'nin savaşlardaki başarısızlığı etrafındaki soruları incelerken tek bir etken olan “teknoloji” üzerinden yola çıkmak

² Kahraman Şakul, “Yeni Askeri Tarihçilik”, *Toplumsal Tarih*, Sayı 198, 2010, s. 31-36. John Whiteclay Chambers II, “Conference Review Essay: The New military History: Myth and Reality”, *The Journal of Military History*, 55, 1991, s. 395-406.

³ Mehmet Beşikçi, “Son Dönem Osmanlı Harp Tarihi ve Topyekûn Savaş Kavramı”, *Toplumsal Tarih*, Sayı: 198, 2010, s. 62-69.

⁴ Beşikçi, *a.g.m.*, s. 62.

yerine seferberlik, subayların yetkinliği ve niteliği, sevk ve idarenin ne kadar etkin olduğu, işe vaziyeti, moral ve propaganda gibi etkenler üzerinde de durulmalıdır. Osmanlı Devleti'nde subayların nitelikli olması, sevk ve idare vb. hususların önem kazanması, 1826 sonrası düzenli orduya geçiş ile mümkün olmuş böylelikle topyekûn harp için yapılacak hazırlıkların ilk adımı atılmıştır.⁵

Topyekûn harp kavramı ile nitelenmek istenenlerden bir tanesi savaş teknolojisinin gelişmesi ve zorunlu askerliktir. Diğeri ise merkezileşmekte olan devlet yapılarına bağlı kitle orduları ve bu orduların siyaset, ekonomi ve topluma olan etkileridir.⁶ Topyekûnlaşmak kavramının özellikle 19. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlamasının temelinde iki unsur bulunmaktadır. Bunlardan birincisi; Batı Avrupa'daki Endüstri Devrimidir. Seri üretim ile tahrip gücü yüksek, niceliği yüksek olan silahların üretilmesi, ayrıca demiryolları ve ulaşımın gelişmesi ile askerî birliklerin sevkinde elde edilen kolaylık sebebiyle savaş artık geniş alanlara yayılmıştır. İkincisi ise devletin merkezileşmesidir.⁷

Bu yüzyılda meydana gelen savaşları evveliyatından ayıran en temel özellikler sanayi devrimi ile silah üretimi, teknoloji, ulaşım ve mühimmat transfer olanaklarının gelişimidir.⁸ Topyekûn harpte mali, teknolojik taktik ve politik boyutlar önem arz ederken savaşın var olan fiziksel, psikolojik gerçeklerini de göz ardı etmemek gerekmektedir.⁹ Zira bu harp çeşidi millî güçlerin tamamının kullanımını sayesinde yapılan bir mücadele boyutudur ve politika unsurunu da göz önünde bulundurarak bu güçlerin geliştirilmesi ve yeni harekât boyutlarını üretebilmesi gerekmektedir. Bu maksatla oluşturulmuş olan bir millî politika, hedeflenmiş olan millî başarılarla dönük bir hareket tarzıdır.¹⁰

19. yüzyıl ile sanayileşmenin ve ekonominin savaşa olan etkisinin artmasıyla savaşın yıkım gücü daha fazla artmış, bununla beraber siyasi, ekonomik ve toplumsal boyut askerî boyut ile fazlaca iç içe geçmiştir.

⁵ Mehmet Beşikçi, "Bir yenilginin Anatomisi: Balkan Harbi'nde Osmanlı Seferberliği, 1912-1913", haz. Kahraman Şakul, Yeni Bir Askerî Tarih Özlemi Savaş Teknoloji ve Deneysel Çalışmalar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2013, s. 299.

⁶ Beşikçi, "Son Dönem Osmanlı Harp Tarihi ve Topyekûn Savaş Kavramı", s. 62-69.

⁷ Beşikçi, "Bir yenilginin Anatomisi: Balkan Harbi'nde Osmanlı Seferberliği, 1912-1913", s. 299.

⁸ Stig Förster, "The Prussian Triangle of Leadership in the Face of People's war: A Reassessment of the Conflict Between Bismarck and Moltke, 1870-71", ed. Stig Förster, Jörg Nagler, On the Road to Total War, The American Civil War and the German Wars of Unification, Cambridge University Press, Cambridge 1997, s. 118.

⁹ Jeremy Black, *Great Powers and the Quest for Hegemony*, Routledge, New York 2007, s.100.

¹⁰ Suat İlhan, *Harp Yönetimi ve Atatürk*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987, s.7.

Askerler ve siviller arasındaki fark sistematik olarak kalktığı için savaşın sebep olacağı şiddete hedef olmamak adına siviller de askerler kadar önem arz eden vazifeleri üstlenmek durumunda kalmışlardır. Savaş sırasında milletin yürekli olması devletin gücünün, savaş gücünün ve silahlı kuvvetlerin oluşumunda en büyük etken olmuştur. Napolyon Savaşları (1799-1815) sonrasında 19.yüzyıl ortalarından itibaren “modern savaş” olarak tanımlanan olgu içerisinde ciddi değişimler meydana gelmiştir. Carl Von Clausewitz, Napolyon savaşları hakkında “Harp halkın, hepsi de kendine yurttaş diyen otuz milyonluk bir halkın işi haline” geldi diye belirtmiştir.¹¹ Savaş meydanları, 18. Yüzyıl’a kıyasla dar alanlardan daha geniş alanlara doğru uzanmaya başlamıştır. Fransız devrim savaşlarının süregeldiği esnada, hükümetin toplumu seferber etme çabası da savaşın büyük yönde değişiminin bir örneği olmuştur.¹² Avusturya ve Rusya gibi muhafazakâr ve çok uluslu imparatorluklarda ise, devletin etkinliğini yitirme kaygısından ötürü düzenli ve merkezden yönetilecek yeni bir sistem oluşturulmaya çalışılmıştır. Ordunun özellikle celb ve eğitim alanlarında kurumsallaştırıldığı gibi devletler müsallah bir toplum yaratabilmek adına harekete geçtiler¹³

Kırım Harbi, Amerikan İç Savaşı, Fransa-Prusya Harbi gibi mücadelelerde ortaya çıkmıştır ki insan kaynağı, ekonomi, iletişim araçları gibi bir dizi unsur harbin topyekûnlaşmasına öncelik etmiştir.¹⁴ Amerika Birleşik Devletleri’nde dört yıl boyunca süren iç savaş halk ve ekonomik kaynakları seferber ettirmesi, savaşın kapsamış olduğu coğrafi genişlik ve süresi bakımından topyekûn harp için gösterilebilecek örnekler arasındadır. Burada, sivil halkın askerî güç olarak kullanılmasının yanı sıra, ordu için talep edilen ekonomik ve manevi yardımlar da savaş topyekûn kılan özellikler arasındadır.¹⁵ Topyekûn savaş kavramına verilebilecek en önemli örneklerden bir tanesi 1905’te cereyan eden Japon-Rus Savaşı’dır.. Bu savaşta savaşan tarafların gerek toplumsal gerek ekonomik kaynakları seferber edilmiştir. Fakat bu savaş önemli kılan başka husus ise batılı olmayan bir toplumun kazandığı büyük zaferdir. Ayrıca, Avrupa’nın yayılmacı politikalarına karşı elde edilen bir galibiyet olmasından ötürü Osmanlı Devleti’ni de etkilemiştir.¹⁶ 19. Yüzyılda bahsi geçen değişimlerin Osmanlı’ya olan yansımaları, subayların, askerlerin de

¹¹ Carl Von Clausewitz, *Savaş Üzerine*, Doruk Yayınları, İstanbul 2011, s. 229.

¹² Eric Hobsbawn, *İmparatorluk Çağı 1875-1914*, Dost Kitabevi, İstanbul 2010, s. 392.

¹³ Förster, *agm.*, s. 119.

¹⁴ Beşikci, “Son Dönem Osmanlı Harp Tarihi ve Topyekûn Savaş Kavramı”, s. 62-69.

¹⁵ Manfred F. Boemeke ve Roger Chickering, *Anticipating Total War: The German and American Experiences, 1871-1914*, Cambridge University Press, Cambridge 1999, s. 42.

¹⁶ Beşikci, *agm.*, s. 62-69.

bu değişim kervanına katılması ile sonuçlanmıştır. Bu değişimin en önemli kısmı eğitim alanında görülmekle beraber merkez ve taşra eğitim sisteminde yapılan değişimler olmuştur. Bu denli bir dönüşüm, elit bir askeri ve siyasi sınıfın oluşumuna katkı sağlamıştır.¹⁷

III. Selim döneminde, Nizam-ı Cedid ile başlayan, II. Mahmud döneminde yeniçeriliğin feshi ve Asakir-i Mensure-i Muhammediye'nin kuruluşu ile merkezileşmeye giden süreç hız kazanmıştır. Sonucunda ise merkezileşmenin siyasi hedefine uygun bir ordu modeli yapılandırılmaya çalışılmıştır. Zorunlu askerliğe geçiş ve Avrupa'da oluşturulan kitlesel ordu anlayışının II. Mahmud idaresinde uygulanmaya çalışılması, topyekûnlaşma sürecinin ilk adımları olarak değerlendirilebilir.¹⁸ Osmanlı'da daimî asker bulundurmak ve firar, isyan gibi savaşın başarısını engelleyecek ihtimallerin ortadan kaldırılması maksadıyla yapılan en önemli değişim ise Avrupa tarzı zorunlu askerlik sistemine geçiş olmuştur. Bu uygulamalar 1848 tarihinde Kur'a Nizamnamesi ile uygulanmaya başlanmıştır. Uygulamanın belki de en üstünde durulması gereken nokta, askerlik vazifesinin ne kadar süreceği neredeyse belirlenmemiş bir kısıtlamanın uygulanmaya konmuş olmasıdır.¹⁹

Kırım Savaşı ile Osmanlı-Rus Savaşı da topyekûn savaflara birer örnek teşkil etmektedirler. Bu minvalde, Osmanlı'da Prusya modeline göre şekillenen bir ordu modeli oluşturuldu. Prusya modeli 1950'lere kadar günümüz Türkiye'sinde etkisini sürdürdü. Milli güvenlik siyaseti veya milli güvenlik dersleri gibi dersler toplumun her an savaşa girecekmiş gibi hazır ve eğitilmiş olmalarına birer örnek olarak gösterilebilirler. Özellikle 1870 Fransa-Prusya Savaşı sonrasında birçok askerî düşünür ilerleyen savafların birer topyekûn savaş olacağını ortaya koydular. Goltz Paşa da özellikle 1871'den sonra topyekûn harp ve savafların ulus savafları olacağına dair fikirlerini beyan etmeye başladı. 1883 senesinde, ordunun teşkilatı ve harp idaresi hakkında fikirlerini ortaya koyduğu "Das Volk in Waffen" isimli eseri "Millet-i Müsellaha" (Silahlanmış Millet) olarak tercüme edilmiş ve büyük yankı uyandırmıştır.²⁰ Paşa, Osmanlı hizmetine girdiği 1883 senesinden itibaren düzenli ordunun talimi için gerekli olan

¹⁷ Zeynep Sabancı, *Osmanlı Askeri Teknolojisi ve Silahlanma Politikası, 1870-1918* T.C Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, (Doktora Tezi), Mersin 2016, s.44.

¹⁸ Gültekin Yıldız, *Neferin Adı Yok*, Kitap Kitabevi, İstanbul, 2009.

¹⁹ Sabancı, s. 52.

²⁰ G.V Mudro, *Goltz Paşanın Hatırası ve Hal Tercümesi*, 168 Sayılı Ordu Dergisi Layihası, Askerî Basımevi, İstanbul 1953, s 50.

subay sayısını arttırmaya çalıştı. ²¹Goltz, hizmete başladığı andan itibaren ordu birliklerinin taksimi, ictiması, seferberlik planları, taarruz ve müdafaa stratejileri üzerine düşüncelerini beyan etmeye başlamıştır. Bu düşüncelerinin temelinde ise Prusya'daki uygulamalar yatmakta ve Paşa, Osmanlı ordusu içinde bu ekseninde bir reform programı oluşturmaya çabalamıştır.²²

Goltz Paşa'nın Osmanlı Askeri Eğitimi ile ilgili Düşünceleri

Silah altına alınan bir askerin teknik donanımının yanı sıra çağdaş talim ve terbiye gerekliliklerini yerine getirebilmesi, 19. Yüzyıl modern askeriyesinde önemli bir yetkinliktir. Lakin 1883 senesine gelindiğinde Osmanlı'da, topyekûn harp koşullarını sağlayacak düzenli talim için istenilen subay sayısı kısıtlıydı. Bunun en önemli nedeni talim, taktik, bedensel eğitim ve sıhate yönelik derslerin askeri okul müfredatlarında hakkaniyetle yer almamasıydı. Goltz, konu ile ilgili görüşlerini *Millet-i Müsellaha* (Silahlanmış Millet) isimli eserinde etraflıca belirtir. Paşa, kitabın *Sağlık ve Sıhhat* başlığı altında şöyle demektedir;

“Sağlam bir sıhhat ve güçlü bir vücut, çok çeşitli zorluklara dayanma konusunda komutan için son derece önemli ve değerli bir yeterliliklerdir. (...) Hastalıklı bir vücut içinde ruhun huzuru mümkün olamayacağından, hastalık ile uğraşan komutan öncelikle şahsına bakmak zorunda kalacağından hizmetle gereği gibi meşgul olamaz. Özellikle bugün subaylara sağlık ve sıhhat son derece lüzumludur. Çünkü asaletleri dolayısıyla yükselenler hariç, subaylar büyük bir rütbeye ancak ihtiyarlıklarında ulaşabildiklerinden ve Alman ordusunda askeri hizmet çok ağır olduğundan büyük rütbeye yükselinceye kadar bu hizmet şartlarına dayanabilmek için mutlak sağlık ve sıhhat baş şarttır.”²³

Öte yandan, eğitim alanındaki reformlar sonucunda Askeri İdadilerin programlarında yer verdikleri beden terbiyesi ve jimnastik dersleri, daha sonra Harbiye Mektebi'nde verilecek olan taktik, süvariye yönelik binış dersleri, silahlı talim, arazi eğitimi ile talim ve strateji oyunlarına katılım derslerinin ön hazırlığını oluşturuyordu. ²⁴ Zira askeri eğitim programlarındaki yenilikler, İmparatorluğun tüm kademelerinde hakimiyet

²¹ R. Çalık, “Colmar Freiherr Von Der Goltz (Paşa) ve Bazı Görüşleri”, *Atatürk Araştırma Dergisi*, sayı: 12, 1996, s. 765-815.

²² Zeynep Güler, *Osmanlı Ordusunun Modernleşmesinde Von Der Goltz Paşa'nın Rolü*, T.C Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, (Yüksek Lisans Tezi), Mersin 2007, s. 122.

²³ Çalık, a.g.m., s. 765-815.

²⁴ Sabancı, s. 64.

kurmuş olan Alman misyonunun etki alanındaydı. Özellikle Berlin Kongresi'nden sonra ordu, Prusya sistemi örnek alınarak teşkilatlandırıldığı, Alman Genelkurmayı'nın stratejisine, subaylarına ve hatta Alman endüstrisinin sağladığı silahlara tamimiyle bağımlı hale geldi.²⁵ 19. yüzyılda müsellaah bir birey yetiştirmek maksadıyla bu fikrin öncelikle genç yaştaki insanlar ve mümkün ise çocuklarda bile içselleştirilmesi gerekmektedir. Fakat Osmanlı Devleti'nde beden eğitimine ve talime yönelik verilen derslerin sistematik olarak müfredata dâhil edilmesi Balkan Savaşı'nda yaşanan büyük hezimet sonrasında mümkün olmuştu. Goltz Paşa'nın ün yapmış Alman profesörler ve eğitimciler ile beraber oluşturduğu Türk-Alman Rüştîye ve İdadilerin ders programlarında Turnen jimnastik derslerinin eklendiği görülmektedir. Balkan savaşları sonrasında yapılan Türk-Alman eğitim kurumlarının ideolojik lideri olarak da kabul edilen Goltz, Osmanlı topraklarında faaliyet göstermesini istediği Alman okullarının misyonerlik faaliyeti yürütmek yerine teknik, iktisadi ve ticari ehliyetleri gelişmiş bir Osmanlı genci yaratma hedefi güttüğünü belirtmektedir. Bu sebep ile açılacak olan okulların Osmanlı topraklarında faaliyet göstermekte olan Amerikan ve Fransız misyoner okullarından daha farklı bir müfredattan oluşması gerekmektedir. Bu okular öncelikli olarak rüştîye ve idadi olarak açılacak, daha sonra ise yüksek öğretim kurumları da bunlara eklenenecekti. Okul müfredatı içerisinde Turnen jimnastiği ve felsefesi, rüştîye öğrencileri için haftada iki saat olmakla beraber, lise seviyesindeki öğrenciler için üç saat olarak planlanmıştı.²⁶ Eğitimin bu seviyeye kadar inebilmesi ile, topyekûn savaş şartlarına hazırlık maksadıyla, her an savaş ihtimaline karşı yetişmiş eleman yetiştirebilmenin önü açılacaktı.

1883 senesinden itibaren Goltz Paşa seferberlik, harekât planları, subaylar ve zabitanın eğitimi ve talimi ile uğraşmış ve kapsamlı bir reform programı üzerinde çalışmıştır. Goltz, Harbiye Mektebi'nin mezun sayısının yetersiz olduğunu ve mezun olan kişi sayısının ordudaki subay ihtiyacını gideremeyeceğini savunmuştur.²⁷ Reform için, Goltz Paşa'nın öncülük etmesi ile, Alman askeri talimatnamesi, tercümesi yapılarak Harbiye Mektebi'nin programına dahil edildi ve ayrıca arazi tatbikatları ve atış talimleri yapılması için adımlar atıldı.²⁸ Goltz Paşa'nın görevlendirilmesine kadar Harbiye'de 1870 öncesi Fransız talimatnameleri

²⁵ İlber Ortaylı, *II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1981, s. 60.

²⁶ Sabancı, s.61.

²⁷ Güler, s.164.

²⁸ Kemal Turan, *Türk-Alman Eğitim İlişkilerinin Tarihi Gelişimi*, Ayışığı Kitapları, İstanbul 2000, s. 148.

okutulmaktaydı. Topyekûn savaş koşullarına ayak uyduramayacak, bilimsel düzeyi yetersiz olan tekniklerle Fransız dilinden tercüme kitapların adeta ezberletilmesi üzerine kurgulanan eğitim modeli içerisinde pratik neredeyse hiç bulunmamaktaydı. Binicilik, arazi eğitimleri ve atış talimleri pratikten yoksun ve daha çok teorik bilgiye dayalı öğretilmekteydi.²⁹

Goltz Paşa, örnek almış olduğu Berlin Harp Akademisi müfredatını temel alarak, Erkan-ı Harbiye sınıflarının fenni kısmında mevcut olan çeşitli dersleri müfredattan çıkartmış ve askerlik ile alakası olmadığını düşündüğü derslerin sayısını da büyük bir oranda azaltmıştır. Çıkartılan ve azaltılan derslerin yerine ise kurmay hizmetleri, savaş silah ve araçları, savaş tarihi, savaş sanatı tarihi, yabancı ordular teşkilatı, Osmanlı ordu bilgisi, stratejik coğrafya, istatistik, uygulamalı taktik ve arazide kurmay hizmetleri gibi dersler dahil edilmişti.³⁰Goltz'a göre Osmanlı askerlerinin mevcut koşullarda modern taktik ve stratejiler ile kurgulanmış çağdaş bir askeri zihniyete erişebilmeleri için Osmanlı'nın Prusya sistemini taklit etmesinden öte bir reform programına uyum sağlaması gerekiyordu. Konu ile alakalı olarak 1893'te yeni usule göre uygulanan talimler ve bu talimlerin uygulandığı askerlerden yeteri kadar verim alınamaması yönünde Goltz Paşa'nın mütalaası kayda değerdir. Paşa'nın ifadeleri şu şekildedir;

“Almanyada ikmal-i tahsil ile avdet eyleyen zabitanın mürekkebe olub ordu-i hümayunlarına izam kılınan heyet-i talimiyye azasından bu ana kadar peyderpeyh vürut eden raporlar meyanından müsteban olduğuna nazaran ordu-i hümayunlarında bulunan efrad-ı şahanelerinin askerlikçe ilan-ı terfiyyat ve mümareselerinin tezyidi için usul-ü cedide üzere icra-i talim idilmekte isede yine matlub ve mültezim-i ali vechile istihsal-i netice idilmemektedir”³¹

Goltz Paşa'nın edindiği izlenime göre matlub derecede verim alınamamasının temel sebepleri komutanlar ve zabitanın okuyup yazma bilmemeleri ve yaşça büyük olmalarıdır. Topyekûn savaş şartlarını karşılayamayacakları oldukça aşikâr olan yaşlı subayların emekliye ayrılmaları için salık verilmesi, faydalı kitapların tercümelerinin yapılması

²⁹ Kazım Karabekir, *Tarih Boyunca Türk-Alman İlişkileri*, Emre Yayınları, İstanbul 2001, s. 258.

³⁰ Jehuda L. Wallach, *Bir Askeri Yardımın Anatomisi, Türkiye'de Prusya-Alman Askeri Heyetleri 1835-1919*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1985, s. 46.

³¹ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y..MTV.), 74-105

ve reform programının Almanya’da eğitim görmüş Osmanlı subaylarının nezdinde yürütülmesinin gerekliliği Goltz tarafından her daim vurgulanmıştır. Paşa, mütalaasında bu görüşlerini şöyle ifade eder;

... *“Bunun başlıca esbab-ı mücibesi ordu-yı hümayunlarında bulunan umera ve zabitanın ekseriyetle okuyub yazmadan bi behre olmaları ve kısmen dahi müsinn ve malul bulunmaları ve bu münasebetle kıtaat-ı askeriyenin ...suretle talim ve idaresinden aciz olmaları cihetidir.”*³² Goltz Paşa mevcut sorunların giderilmesi ve olası bir topyekûn savaş için yaşlı olan subayların emekli edilmesi ve faydalı kitapların tercümesinin yapılarak Almanya’da eğitim görmüş olan komutanlar tarafından yürütülmesini önermiştir. Bu fikirlerini ise *“hıdemati askeriyeden aciz bir surette müsinn ve malul olanların dahi tekaütleri icra edildiği”* şeklinde ifade etmiştir.³³

Paşa, subay yetiştiren Harbiye Mektebi’nin müfredatını güncellerken bu müfredatın içerisinde pek önem verdiği arazi çalışmalarını da dâhil etmek istedi. Ona göre Osmanlı askeri artık kışlasından araziye çıkmalıydı. Bu kapsamda Alman askeri talimatnameleri tercüme ettirilerek Harbiye programlarına konuldu. Dahası atış talimleri ve arazi tatbikatlarının gerçekleştirilmesi için gerekli girişimlerde bulunuldu. Nihayet ilk talim 1895 yılında Goltz başkanlığında gerçekleşti.³⁴ Askeri tatbikatlar, teçhizat ve mühimmatın niceliği ve niteliği hakkında bilgi verirken bir yandan da yapılan hataların ve verilen kararların sorgulanmasını kolaylaştırıyordu. Dolayısıyla olası bir seferberlik öncesinde alınması gereken önlemler tespit edilebiliyordu. Goltz, Askeri Okullar Genel Müfettişi olarak görevlendirildiği andan itibaren görev ve sorumlulukların düzenlenmesi ve ordunun seferberlik planının oluşturulması ile ilgili olarak *“Vakt-i Sefer ve Hazarda Erkân-ı Harbiye Vezâifi”* isimli çalışmasını yazmıştı.³⁵ Paşa, Harbiye Mektebi öğrencilerinin araziye çıkış ve atış talimleri sırasında kendisine refakat etmek üzere bir Osmanlı subayının görevlendirilmesini şu şekilde ifade eder;

*“Mekteb-i harbiye-i şahaneleri erkani harbiye üçüncü senesi mülazim-i evveli kullarından Golts paşa kulları refakatında olarak arazi üzerinde erkan-ı harbiyye vezâifi tatbikatı icra eyledikleri esnadacenabi mülükaneleri erkan-ı harbiyyesi zabitanından dahi birinin bulunması”*³⁶

³² BOA, Y. MTV, 74-105

³³ BOA, Y. MTV, 74-105

³⁴ Turan, s. 148.

³⁵ V.D Goltz, *Vakt-i Sefer ve Hazarda Erkân-ı Harbiyye Vezâifi, Mekteb-i Harbiyye Matbaası, İstanbul.*

³⁶ BOA, Y.MTV., 94-84

Bu belge içerisinde her ne kadar açıkça belirtilmemiş olsa da bizim çıkarımımız yerli zabitanın bu talimlerde bulunmasının zabitan eğitiminde de pratikte önem taşıdığıdır. Bu belgedeki zabitanın eğitime katılmaları hakkında istenilen ise “*ve bu sene dahi müşarunileyh kulları refakatında olarak mezkûr sınıf şakirdanının her hafta çarşamba günleri ameliyata çıkmaları*” şeklindedir.

Eksikliklerin giderilmesi hususu bir tek bu hususlar ile sınırlı değildir. Goltz Paşa'ya göre her mevsime göre nakit yevmiye verilmeli ve her bölük ve batarya için ikişer kunduracı ve terzi bulundurulması gerekmektedir. Aynı zamanda, Goltz Paşa askerlerin teftiş ve eksiklikleri giderme konusundaki tespitlerini hızlandırmak amacıyla faydalı askeri kitapların bir an evvel tercüme edilip okutulması konusunda çaba sarf etmişti. Paşa bu husus hakkında şu ifadelerle yer vermişti “*Almanyada ikmal-i tahsil eden ümera ve zabitan...dersaadetde bulunarak talimnamelerin ve kütubu müfide-i askeriyye'nin bir an evvel tercüme ve neşrine hey'et-i ve icab eden komisyonlarda ifayı vazife ve mekatib-i askeriye şakirdanını tedarik ederek...*”³⁷

Okutulan kitaplar aracılığıyla ordu içinde talim, terbiye, teftiş gibi unsurların daha hızlı bir şekilde gelişmesine faydalı olacağını düşünen Goltz Paşa aynı zamanda “*yaz mevsiminde üç dört ay orduyu hümayunlarını mevaki-i askeriyedeki sakir-i şahanelerinin kâffesini teftiş ve esliha, koşum, hayvan vesaire misüllü eşya-yı miri-i muayene ederek gördükleri hatayatu tashih eylemeleri*”³⁸ konusunda hassas davranmıştır. Goltz Paşa'nın talim için gerekli olan teçhizatın ve talimlerde görülen hataların düzeltilmesine önem göstermesinin sebebi eksikliklerin istenen zamanda seferberlik sürecini sağlayamama endişesinden kaynaklanmaktadır. Paşa'ya göre seferberlik esnasında yapılacakların önceden detaylı bir şekilde tespit edilip, var ise hataların giderilmesi gerekmektedir.³⁹ Goltz Paşa ayrıca Erkan-ı Harbiyye Dairesi'nde görevlendirildiği andan itibaren görev ve sorumlulukların bu yönde düzenlenmesi ve özellikle ordunun seferberlik faaliyetleri için planlar oluşturulması ile ilgili “*Vakt-i Sefer ve Hazarda Erkân-ı Harbiye Vezâifi*”⁴⁰ adlı kitabı yazmıştır.

³⁷ BOA, Y. MTV., 74-105

³⁸ BOA, Y. MTV., 74-105

³⁹ V. D. Goltz., *Millet-i Müsellaha*, Çev. M. Tahir, Ebuzziya Matbaası İstanbul, s. 236.

⁴⁰ V.D Goltz, *Vakt-i Sefer ve Hazarda Erkân-ı Harbiyye Vezâifi*, Mekteb-i Harbiyye Matbaası, İstanbul.

Goltz Paşa 1883 senesinde Osmanlı ordusunda hizmete başlamış ve görev süresi 1886'da sona ermişti. Üç yıllık dönem içerisinde ayrılmasının temel sebebi olarak kendisinin ordu içerisinde başarılı ve sistematik bir çalışma sergileyemediği ve askerlerin gelişimi için gerekli ortamı sağlayamadığı gösteriliyordu. II. Abdülhamid, Goltz Paşa'nın orduda kalması için kendisine 50.000 frank verilmesini ve korgenerallik rütbesine yükseltileceğini belirtmiştir. Paşa bu tekliften sonra 22 Temmuz 1886 senesinden itibaren tekrar sözleşme imzalayarak Osmanlı Ordusunda görev almıştır.⁴¹ Yukarı satırlarda bahsi geçen ilk belgede "ferik (korgeneral) Golts" unvanı bu tarihe dayanmaktadır. Görüldüğü üzere 1883-1886 senesinde Goltz Paşa'nın ayrılmasına sebep olan gerekçeler 1890'larda da azımsanamayacak kadar problem teşkil etmektedir.

Goltz Paşa bir tek talim konusunda sınırlı kalmamış aynı zamanda bu yeni organizasyon yapısına uygun olarak hazırlanan seferberlik planları ve harekât planlarına odaklanmıştır.⁴² Seferberlik için barış vaziyetindeyken her an harbe girilecekmiş gibi eğitim verilmesi, birliklerinin yeniden oluşturulması, askerlerin eğitimi ve eğitmekle sorumlu kişiler ilgili yapılan ve yaşanan sıkıntılar bir topyekûn savaş şartlarına nasıl hazırlanılmaya çalışıldığının güzel bir örneği olarak karşımıza çıkar. Goltz Paşa aynı zamanda posta, telgraf, nakliye, depolama ve bunların da denetimine önem vermiştir.⁴³

Goltz Paşa'nın talim konusundaki eksiklikler ve bu eksikliklerin nasıl giderilebileceğine dair fikirlerini yukarıda belirttiğimiz belgeler üzerinden tartıştık. Goltz Paşa'nın 1883-1886 seneleri arasındaki görevi süresince yeterli verimi alamamış olmasından ötürü ayrılmak istemesi fakat tekrar görev almasından itibaren 20 Temmuz 1887 senesinde "Tabiiyye ve Şevkülceş Fenlerinin Erkan-ı Harbiye zabitanlarına arazi üzerinde, haftada bir kere talimi hususuna dair verdiği layiha" dikkate değerdir. Paşa, göreve tekrar geldiği andan itibaren talimi en önemli unsur olarak gündemde tutmuştur. Bu husus bahsi geçen layiha içerisinde

"...müşürün neşrdane İstanbul Hariçte arazi üzerinde haftada bir kere sırasıyla tâlimi golts paşa hazretleri tarafından istidâ olunması"⁴⁴ şeklinde beyan edildikten sonra aynı zamanda ne tür bir arazi üzerinde talim yapılacağı hususuna da yer verilmiştir ve "16 şevval 1304 tarihli tezkere-i

⁴¹J.L Wallach, *Bir Askeri Yardımın Anatomisi Türkiye'de Prusya-Alman Askeri Heyetleri 1835-1919*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1985, s. 57.

⁴²M.A Griffiths, *The Reorganization Of The Ottoman Army Under Abdülhamid 1880-1897*, Los Angeles: University of California, (Doktora Tezi) Los Angeles 1966, s. 72.

⁴³V.D. Goltz, *Millet-i Müsellaha*, s. 235.

⁴⁴BOA, Y. MTV.,27-19.

ailyye daveraneleriyle tebliğ kılındığı beyan-ı valasıyla paşa-i müşairileyhin talim edeceği fenlere dair lahiyasıyla emr-i talimin nerelerde ve nasıl arazi üzerinde ne suretle icra olunacağını mübeyyin mufassal bir planın evvel emirde atebe-i ülyaya takdimiyle” ifade edilmiştir.⁴⁵

Görüldüğü üzere Goltz Paşa Osmanlı Ordusunda göreve ilk geldiği andan ilk ayrıldığı ana kadar seferberlik ve düzenli eğitim için çabalamıştır. Ayrıldıktan sonra tekrar göreve başlaması ile birlikte yine eğitim, talim, terbiye ve eksikliklerin giderilmesi hususunda çalışmalar yapmış ve yazdığı kitaplar ile ordu ve yönetici kadrosunu topyekûn savaş için oluşturulacak ordu modeline hazırlamaya çalışmıştır. Yine aynı şekilde 1886 senesinde Yunanistan’a karşı ilk sefer Goltz Paşa tarafından hazırlanmıştır. 1897 yılının harp öncesi günlerinde de II. Abdülhamid’in iradesiyle belirtmiş olduğu eksikliklerin giderilmiş olması sureti ile Goltz, bu savaş içinden başarılı çıkabilecek bir harekât planı oluşturabileceğini belirtmiştir.⁴⁶

Goltz Paşa bu program üzerinde uzun süre çalışmış ve programın derhal yürürlüğe konulması için büyük çaba sarf etmiştir. Ordu dahilinde yaptığı düzenleme çalışmaları sırasında topçu alay sayılarının iki kat artmış olduğunu, dolayısıyla topçu subayına olan ihtiyacın da arttığını belirtmiştir. Diğer taraftan eyaletlerdeki ordu birliklerine bağlı istihkam bölüklerinin tabur halini almasıyla ve ülke genelinde inşa edilmekte olan yerlerin ve istihkâmâtın yapımı ile tamirat işlerinin çoğalmasıyla istihkâm subaylarına ihtiyaç artmıştır.

Generaloberst Freiherrn von der Goltz’un Temmuz/Ağustos 1909 Türkiye Ziyareti ve Talim Faaliyetleri ile ilgili Görüşleri

1895 senesinde görev süresinin bitişi ile II. Meşrutiyet’in ilanından hemen sonra önemli görevlere gelen eski öğrencilerinin daveti ile Goltz Paşa, İstanbul’a keşif gezileri düzenlemiştir. Keşif ziyaretleri, II. Abdülhamid’in tahttan indirilip, yeni nesil Osmanlı subaylarının karşı devrimi bastırmasından sonra kadim dostlar ve Alman misyonunu takip eden askeriye mensupları ile Goltz’un imparatorluğun geleceğine yönelik düşüncelerini ortaya koydukları faaliyetlerdi. 1909 tarihli İstanbul ziyareti

⁴⁵ BOA, Y. MTV.,27-19.

⁴⁶ V.D Golts, *Osmanlı-Yunan Seferi*, Çev. Y. Şevki, Ka’in Mekteb-i Fünun-ı Harbiyye-i Osmani Matbaası, Hicri.1337, s 52. Ayrıca detaylı bilgi için bkz. Serkan Er, *Osmanlı Ordusu’nda Seferberlik Planı: Balkan Harbi Örneği*, Harp Akademileri Komutanlığı, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2012.

de bunlardan sadece birisidir. Ziyaret, etraflıca raporlanmış olup⁴⁷, genel tartışma konuları; imparatorluğun içinde bulunduğu durum da göz önüne alınarak seferberlik ve bunun öncesinde planlanması gereken askeri tatbikatlardı. 1909 senesinin Temmuz ayında Rumeli Kavağına ulaşan Goltz'un ilk görüşmesi İstanbul'da bulunan Alman askeri ataşesi von Stempel ile gerçekleşti. Ziyareti sırasında en fazla istişarede bulunduğu isimler arasında Harbiye Mektebi'nden öğrencileri olan Mahmut Muhtar ve Mahmut Şevket Paşalardı. Zira Abdülhamid döneminde 12 yıl boyunca kesintisiz hizmet verdiği imparatorlukta değişen dengeleri anlaması uzun sürmemişti. Örneğin, en yakın öğrencilerinden biri olan Alman misyonunun sadık savunucusu Mahmut Şevket Paşa'nın kendisini karşılamaya gelmemesi, onun yerine sadece bir subay göndermesi Paşa'nın zihnini oldukça kurcalamıştı. Alman devletine gönderdiği raporda düşüncelerini şöyle dile getiriyor; "...Şark her zaman beni büyülemişti, fakat bu sefer tüylerini dökmüş bir kurt gibi hissediyor ve bir yerlerde bulacağımı umut ettiğim kabuğuma geri dönebilmek için emeklemem gerektiğini görüyordum."⁴⁸

İstanbul'a varışının ikinci günü Goltz, üç piyade tümenini ziyaret ediyor ve arazi üzerinde askerlerin talim faaliyetlerini izliyor. Paşa'nın ilk izlenimi, talim hareketlerinin Alman usulü manevra faaliyetlerine benzediği yönünde, hatta ülkenin içinde bulunduğu kriz ortamında askeriyenin müfredata uygun davranıyor olması Goltz'u şaşırtıyor. Öte yandan, tümende subay sayısının çok az astsubay sayısının ise neredeyse hiç olmadığından yakınıyor. Bunun nedenini, karşı darbe sonrası Makedonya'ya sürülen askerlere bağlayan Goltz askeri talimleri nispeten verimli bulduğunu belirtiyor. Raporunda talimlere yönelik şöyle söylemektedir;

"Talimlere dair genel görüşüm şu yöndeydi; genel beden terbiyesi konusunda askerler yeteri derecede talimliydi. Fakat, harp koşullarına yönelik daha profesyonel talimlerin yapılması gerekiyordu. Talim arazisi düz, tozlu, tarıma kapalı ve oldukça az kullanılmış bir haldeydi. Arazinin bakir oluşu herhangi bir Prusya subayını etkileyebilirdi, çünkü Prusya talimleri üzerinde hayat olan bölgelerde yapılmıyordu. Talim faaliyetlerine dahil olmamak için kendimi zor tutsam da kısa süren bir faaliyete liderlik ettim. Hemen sonrasında modern bazı talim faaliyetlerini uygulamam ile tümendeki asık yüzler birdenbire çehre değiştirdi.

⁴⁷ Griffiths, a.g.e., s. 72.

⁴⁸ MA (Abteilung Militaer Archiv-Freiburg im Breisagau), *Bericht, des Generaloberst Freiherrn von der Goltz über seinen Aufenthalt in der Türkei Juli/August 1909.*, Berlin-Halensee, den 28 August 1909, z. 1. Arşiv belgesi

*Dolmabahçe’de dahil olduğum harita okuma talimi üzerine dönemin Osmanlı padişahı Sultan Mehmed Reşat tarafından ivedilikle Yıldız Sarayı’na davet edildim.*⁴⁹

Paşa’nın pratik eğitimin önemli bir parçası olarak saydığı askeri talimlere bakışı oldukça iyimserdi, zira özellikle atış talimlerinde önceki dönemlere nazaran fark edilir bir iyileşmeden bahsediyordu. Dahası, atış talimleri artık kurusıkı ve manevra fişekleri kullanılarak yapılıyordu.⁵⁰ Talimler sabit ve hareketli hedefler belirlenerek yapıldı ve kısmen başarılı oldu. Beklentileri düşürmekte fayda vardı çünkü henüz kolordular düzeyinde kapsamlı bir manevra düzenlemek imkânsız gibi görülse de bunun için sadece bir sene beklenecekti. Osmanlı’nın nitelik ve asker katılımı açısından ilk büyük manevrası 1910 Sonbahar mevsiminde gerçekleşti.⁵¹

Sonuç

Sonuç olarak vesikalarda görülebileceği üzere Goltz Paşa için talim, terbiye, eğitim ve siyaset üstü bir ordu modeli seferberlik için gereklidir. Yeni askeri tarihçilik, bu noktada “teknolojik gerileme” unsuru haricinde askerî adap, kültür, subay-er ilişkileri üzerinden yürütülen bir bakış açısı ile belgeleri yorumlamaya, dahası bunun topyekûn harp ile bağdaştırılması konu ile ilgili analizlere katkı sağlamıştır. Topyekûnlaşma çağında, teknolojiye ileriye gidenler, zorunlu askerlik sisteminin doğuşu, ulaşım ve haberleşmedeki gelişmeler vb. unsurlar Osmanlı Devleti’nin de ordu eğitimini düzenlemesi ve olası bir topyekûn harbe hazır olacak şekilde tasarlanmasını zorunlu kılmıştır. Müsellah birey yaratmanın ardında yatan topyekûn savaşa hazırlık projesi Osmanlı devleti açısından hiç de kolay olmamıştır. Fakat Goltz Paşa’nın da raporlarında görülebileceği üzere Osmanlı’nın en karmaşık dönemlerinden birine denk gelen bu reformlar, Balkan Harbi mağlubiyeti ile beraber eklenince, değişim süreci sıkıntılı olmuştur.

Askerliğin tüm Osmanlı vatandaşları için zorunlu kılınması, ordunun kurumsal bir mekanizma, hatta başlı başına bir kurum olarak yeniden tanımlanmasını beraberinde getirdi. Kurumsallaşma yolunda ise talimli olmak, savaşa hazır ve disiplinli olmayı kolaylaştıracaktı. Seferberlik halinde belirli bir yaş aralığında olan tüm erkek Osmanlı vatandaşları bu kurumun birer parçası olmak için her daim hazırlıklı olmalıydılar. Nitekim,

⁴⁹ MA, z.3.

⁵⁰ Sabancı, s.99.

⁵¹ Zeynep Sabancı, “Kışladan Araziye: 1910 Osmanlı Sonbahar Manevrası”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 21, 2, 2020, s. 3.

bu durum asker sivil ayırımını ortadan kaldıracak. Askerlik zaruri bir görev olduğu kadar toplumsal bir unsur olarak da karşımıza çıkacaktır. Çalışmamızda yeni askeri tarih modeli kapsamında Goltz Paşa ve askeri misyonunun önemi ortaya konularak literatüre bu anlamda önemli bir katkı sunulmuştur.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

MA (Abteilung Militaer Archiv-Freiburg im Breisagau)(Alman Askeri Arşivi), *Bericht, des Generaloberst Freiherrn von der Goltz über seinen Aufenthalt in der Türkei Juli/August 1909.*, Berlin-Halensee, den 28 August 1909, z. 1. Arşiv belgesi

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y..MTV.), 74-105, 94-84, 27-19.

Basılı Yayınlar Ve Tezler

Beşikçi, Mehmet, "Son Dönem Osmanlı Harp Tarihi ve 'Topyekûn Savaş' Kavramı", *Toplumsal Tarih*, Sayı: 198, 2010, s. 62-69.

Beşikçi, Mehmet, "Bir yenilginin Anatomisi: Balkan Harbi'nde Osmanlı Seferberliği, 1912-1913", ed. Kahraman Şakul, *Yeni Bir Askeri Tarih Özlemi Savaş Tekonoli ve Deneysel Çalışmalar*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2013, s. 299.

Black, Jeremy, *Great Powers and the Quest for Hegemony*, Routledge, New York 2007.

Boemeke, Manfred F. ve Chickering, Roger, *Anticipating Total War: The German and American Experiences, 1871-1914*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999.

Chambers II, John Whiteclay, "Conference Review Essay: The New military History: Myth and Reality", *The Journal of Military History*, 55, 1991, s. 395-406.

Clausewitz, Carl Von, *Savaş Üzerine*, Doruk Yayınları, İstanbul 2011.

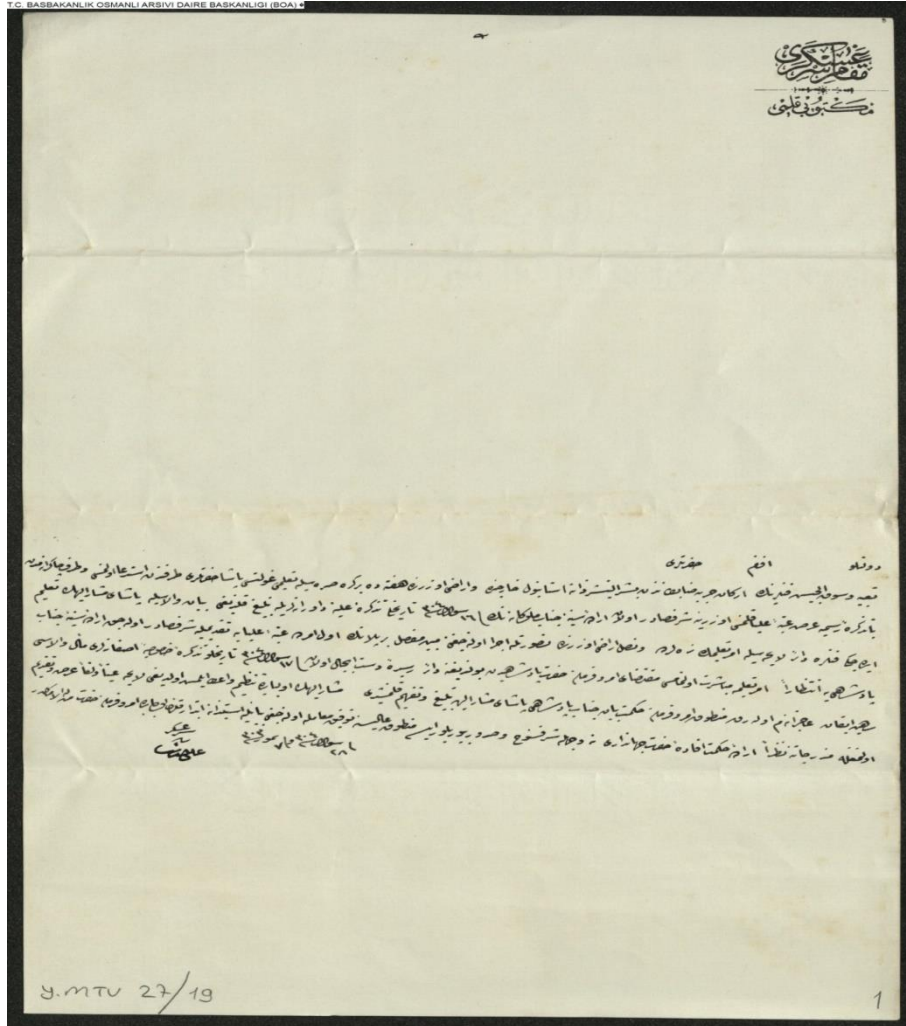
Çalık, R., "Colmar Freiherr Von Der Goltz (Paşa) ve Bazı Görüşleri", *Atatürk Araştırma Dergisi*, sayı: 12, 1996

Er, Serkan, *Osmanlı Ordusu'nda Seferberlik Planı: Balkan Harbi Örneği*, Harp Akademileri Komutanlığı, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2012.

Förster, Stig, "The Prussian Triangle of Leadership in the Face of People's war: A Reassessment of the Conflict Between Bismarck and Moltke, 1870-71", ed. Stig Förster, Jörg Nagler, *On the Road to Total War, The American Civil War and the German Wars of Unification*, Cambridge University Press, Cambridge, 1997.

Goltz, V. D., *Millet-i Müsellaha*, Çev. M. Tahir, Ebuuziyya Matbaası, İstanbul.

- Goltz, V. D., *Osmanlı-Yunan Seferi*, (Çev) Y. Şevki, Ka'in Mekteb-i Fünun-ı Harbiyye-i Osmani Matbaası, Hicrî.1337, s 52.
- Goltz, V. D., *Vakt-i Sefer ve Hazarda Erkân-ı Harbiyye Vezâifi*, Mekteb-i Harbiyye Matbaası, İstanbul.
- Griffits, M.A., *The Reorganization Of The Ottoman Army Under Abdülhamid 1880-1897*, Los Angeles: University of California, (Doktora Tezi) Los Angeles 1966.
- Güler, Zeynep, *Osmanlı Ordusunun Modernleşmesinde Von Der Goltz Paşa'nın Rolü*, T.C Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, (Yüksek Lisans Tezi), Mersin 2007
- İlhan, Suat, *Harp Yönetimi ve Atatürk*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987.
- Karabekir, Kazım, *Tarih Boyunca Türk-Alman İlişkileri*, Emre Yayınları, İstanbul 2001.
- Mudro, G.V, *Goltz Paşanın Hatırası ve Hal Tercümesi*, 168 Sayılı Ordu Dergisi Layihası, Askerî Basımevi, İstanbul 1953.
- Ortaylı, İlber, *II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1981.
- Sabancı, Zeynep, "Kışladan Araziye: 1910 Osmanlı Sonbahar Manevrası", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 21, 2, 2020.
- Sabancı, Zeynep, *Osmanlı Askeri Teknolojisi ve Silahlanma Politikası, 1870-1918*, T.C Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, (Doktora Tezi), Mersin 2016.
- Şakul, Kahraman; "Yeni Askeri Tarihçilik", *Toplumsal Tarih*, Sayı 198, 2010, s. 31-36.
- Yıldız, Gültekin, *Neferin Adı Yok*, Kitap Kitabevi, İstanbul 2009.
- Turan, Kemal, *Türk-Alman Eğitim İlişkilerinin Tarihi Gelişimi*, Ayışığı Kitapları, İstanbul, 2000, s. 148.
- Wallach, Jehuda L., *Bir Askeri Yardımın Anatomisi, Türkiye'de Prusya-Alman Askeri Heyetleri 1835-1919*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1985

EK-A

BOA. Y.MTV. 27.19: Tabiiye ve Şevkülceyş fenlerinin Erkan-ı Harbiye zabitanlarına arazi üzerinde, haftada bir kere talimi hususuna dair Goltz Paşa tarafından verilen layihanın takdimi

Makâm-ı Ser-askeri

Mektûbî

Kalemi

Devletlü efendim hazretleri

Ta'biye ve sevkü'l-ceyş fenlerinin erkân-ı harbiye zâbitânından beşer altışar dane İstanbul hâricinde ve arâzi üzerinde haftada bir kere sırasıyla ta'lîmi Golts Paşa hazretleri tarafından istid'â olunması taraf-ı çâkerânemden bâ-tezkire-i resmiye arz-ı atebe-i ulyâ kılınması üzerine şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkânenin fi 16 Şevvâl [1]304 tarihli tezkire-i aliyye dâverâneleriyle tebliğ kılındığı beyân-ı vâlâsıyla paşa-yı müşârü'n-ileyhin ta'lîm edeceği fenlere dâir lâyihasıyla emr-i ta'lîmin nerelerde ve nasıl arâzi üzerinde ne sûretle icrâ olunacağını mübeyyin mufassal bir planın evvel emirde atebe-i ulyâya takdîmiyle şeref-sâdır olacak irâde-i seniyye-i cenâb-ı pâdişâhîye intizâren emr-i ta'lîme mübâşeret olunması muktezâ-yı emr ve fermân-ı hazret-i pâdişâhîden bulunduğuna dâir resîde-i dest-i îcâl olan fi 17 Şevvâl [1]304 tarihli tezkire-i husûsiye-i âsafâneleri meâl-i vâlâsı rehîn-i îkân-ı âcizânem olarak mantûk-ı emr ve fermân hikmet-i beyân cenâb-ı pâdişâhî müşârü'n-ileyhe tebliğ ve tefhîm kılınmışdı. Müşârü'n-ileyhin ol bâbda tanzîm ve i'tâ eylemiş olduğu lâyiha aynen ve leffen arz ve takdîm olunmağla mündericâtına nazaran irâde-i hikmet-ifâde-i hazret-i cihândârî ne vech ile şeref-sünûh ve sudûr buyurulur ise mantûk-ı âlisine tevfiğ muâmele olunacağı beyânıyla istidâne ibtidâr kılındı. Ol-bâbda emr ve fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fi 28 Şevval [1]304 ve fi 7 Temmuz [1]303

Serasker

Bende

Ali ...

EK-B

BOA. Y. MTV.74.105: Yeni usule göre talim edilen askerlerden matlub derecede netice alınmaması hususunda Ferik Golts Paşa'nın mütalaası.

Almanya'da ikmâl-i tahsîl ile avdet eyleyen zâbitândan mürekkeb olup ordu-yı hümâyûnlarına i'zâm kılınan heyet-i ta'lîmiye a'zâsından bu âna kadar peyderpey vürûd eden raporlar meâlinden müstebân olduğuna nazaran ordu-yı hümâyûnlarında bulunan efrâd-ı şâhânelerinin askerlikçe olan terakkiyât ve mümâreselerinin tezyîdi için usûl-i cedîde üzere icrâ-yı ta'lîm edilmekte ise de yine matlûb ve mültezim-i âlî vechle istihsâl-i netîce edilememektedir. Bunun başlıca esbâb ve mûcibesi ordu-yı hümâyûnlarında bulunan ümerâ (komutanlar) ve zâbitânın ekseriyetle okuyup yazmadan bî-behre olmaları ve kısmen dahi müsinn (yaşlı) ve ma'lûl bulunmaları ve bu münâsebetle kıtaât-ı askeriyenin hüsn-i sûretle ta'lîm ve idâresinden âciz olmaları cehtidir. Eğer bu iki şıkkın önü alındığı yani okuyup yazma bilmeyenlerin ba'demâ ümerâ ve zâbitân silkinde bulundurulması husûsuna bir sed ve hâil çekildiği ve hidemât-ı askeriyeden âciz bir sûrette müsinn ve ma'lûl olanların dahi tekâ'üdleri (emeklilikleri) icrâ edildiği ve bunların yerlerine mekâtib-i askeriyeye-i şâhânelerinden bâ-diploma neş'et eden zâbitânın ikâme olduğu hâlde ta'lîm ve ta'allümün (eğitim öğretim) ve hidemât-ı muhtelif-i askeriyenin (çeşitli askerî hizmetlerin) hüsn-i sûretle cereyânı tabii olup bu sâyede ordu-yı şehinşâhîlerinin (şahların şahı) hâiz olduğu isti'dâd-ı fitriyesi (fitri temayüllü) semeresiyle gâye-i terakkiyâta vâsıl olacağı şekk ve zünûndan (zanlardan) âzâdedir. Bundan başka ber-vech-i âtî (aşağıda geleceği gibi) mevâddı ya'ni: her bölük ve batarya için ikişer kunduracı ve terzi bulundurulması, ve her sınıf için her mevsime göre yevmiye ne vakitler ta'lîm edilmesi lâzım geleceğini müş'ir musarrâh bir cedvel tertîb edilerek her bölük ve bataryaya bir aded gönderilip ahkâmınca ifâ-yı vazîfe etmeleriyçün ordu ve fırka-ı askeriyeye kumandanları mes'ûl tutularak hilâf-ı hareketde bulunan tabur veya bölük âmirlerini tabur mu'allimleri evvelâ mevki' ve îcâb ederse ordu kumandanlarına iş'âr ederek (göstererek) mezkûr tabur veya bölük âmirlerinin mücâzât ve bu gibi hâl ve hareketde bulunan tabur mu'allimlerini dahi şedîden (şiddetli bir şekilde) mücâzât edilmesi, ve her sınıftan ordu mu'allimi nâmiyla intihâb edilen zâbitân mensûb oldukları tabur veya bölüklerde bulunarak Almanya'da ikmâl-i tahsîl eden zâbitân-ı mûmâ-ileyhümü lüzûm gördükleri mahalle ordu kumandanlarının emriyle i'zâm edebilmesi ve mevki'-i mezkûrda bulunması lâzım gelen zamânın dahi ta'yîn olunması, ve Almanya'da ikmâl-i tahsîl eden ümerâ ve zâbitân kış mevsiminde Der-sa'âdet'de bulunarak ta'lîmnâmelerin ve kütüb-i müfide-i askeriyenin (faydalı askerî kitapların) bir an evvel tercüme ve neşrine himmet ve îcâb eden komisyonlarda ifâ-yı vazîfe ve mekâtib-i askeriyeye şâkirdânını tadrîs ederek yaz mevsiminde üç dört ay ordu-yı hümâyûnlarının mevâki'-i askeriyesindeki asâkir-i şâhânelerinin kâffesini (hepsini) tefîş ve esliha (silahlar), koşum, hayvan ve sâire misüllü (gibi) eşyâ-yı mîrîyi (devlete ait olan eşyayı) muâyene ederek (kontrol ederek) gördükleri hatayâtı (hataları) tashîh (düzeltme) etmeleri ve avdetlerinde îcâb eden lâyhahaları doğrudan doğruya mensûb oldukları devâire takdîm eylemeleri, ve zâbitânın

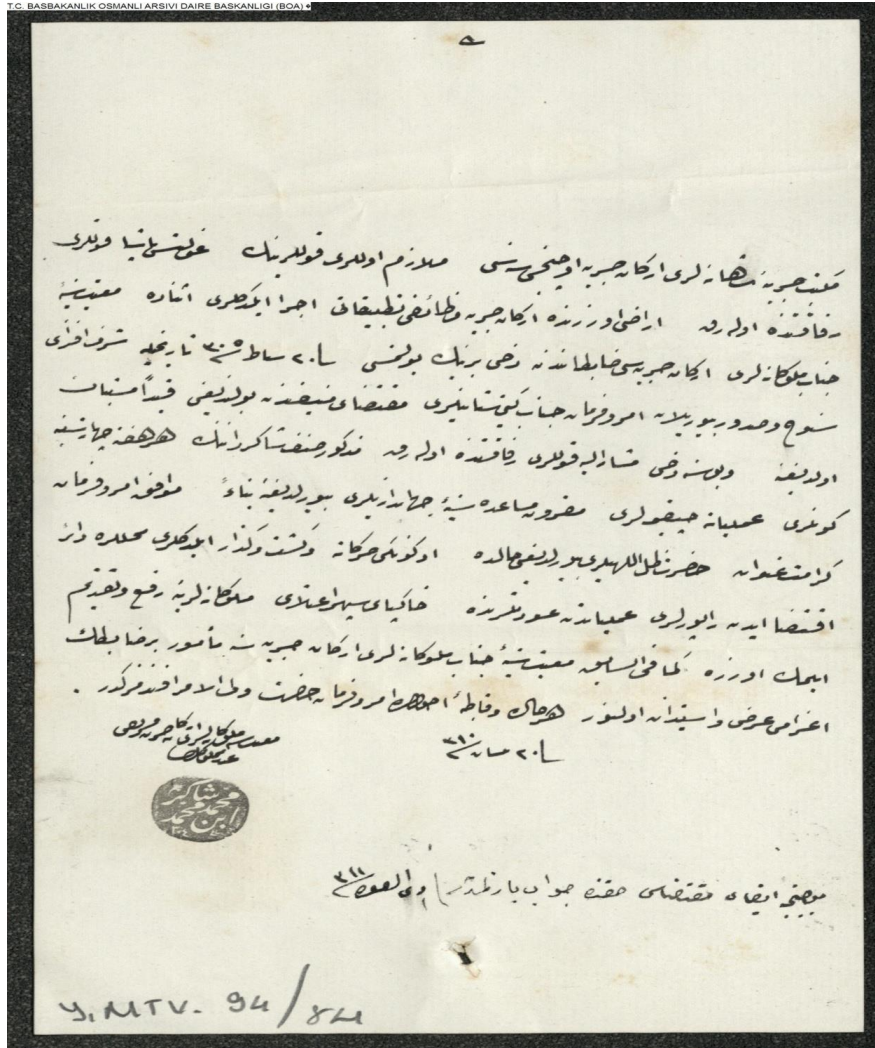
fevka'l-âde ibrâz-ı gayret ve ehliyet edenlerinin umûm mu'allimler tarafından bildirilerek (bütün hocaların gayretlerini bildirmesi lazım) diğerlerine hüsn-i emsâl (iyi emsal) olmalarıçün taltîf edilmesi husûslarınca nazar-ı dikkat ve i'tinâyâ almak, ordu-yı hümâyûnlarının esbâb-ı terakkiyatını tehiyye etmek (hazırlamak) demek olacağı muhât-ı ilm-i âlem-şümûl-ı hazret-i şehriyârîleri oldukda ol bâbda ve kâtibe-i ahvâlde emr ve fermân şevketlü kudretlü azametlü pâdişâh-ı âlem-penâh efendimiz hazretlerindedir. Fî 29 Kânûn-ı sâni [1]308 (10 Şubat 1893)

Kulları

Yâverân hazret-i şehriyârîlerinden erkân-ı harbiyye-i umûmiye reis-i sâni ve mekâtib-i askeriyeleri müfettiş-i umûmisi Ferik bende Goltz

EK-C

BOA. Y.MTV. Mekteb-i Harbiye talebelerinin Golts Paşa refakatinde tatbikata çıktıklarında Erkan-ı Harbiye zabitanından birinin orada bulunması lüzumu.

Y.MTV.00094.00084.001

EK-C

BOA. Y.MTV. Mekteb-i Harbiye talebelerinin Goltz Paşa refakatinde tatbikata çıktıklarında Erkan-ı Harbiye zabitanından birinin orada bulunması lüzumu.

Mekteb-i harbiye-i şâhâneleri erkân-ı harbiye üçüncü senesi mülâzım-i evvelleri kullarının Goltz Paşa kulları refâkatında olarak arâzi üzerinde erkân-ı harbiyye vezâifi tatbikâtı icrâ eyledikleri esnâda maiyyet-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâneleri erkân-ı harbiyyesi zâbitânından dahi birinin bulunması fî 20 Şubat [1]305 tarihiyle şeref-efzâ-yı ve sünûh ve sudûr buyurulan emr ve fermân cenâb-ı kînî-sitânları muktezâ-yı münîfinden bulunduğu kayden müstebân olduğuna ve bu sene dahi müşârü'n-ileyh kulları refâkatında olarak mezkûr sınıf şâkirdânının her hafta Çarşamba günleri ameliyâta çıkmaları makrûn-ı müsâade-i seniyye-i cihândârîleri buyurulduğuna binâen muvâfık-ı emr ve fermân kerâmet-i unvân hazret-i zıllullahîleri buyurulduğu hâlde o günkü hârekâta ve keşt ü güzâr eyledikleri mahallere dâir iktizâ eden raporları ameliyâtdan avdetlerinde hâk-pâyı sipihr-i i'tilâ-yı mülûkânelerine ref' ve takdîm eylemek üzere kemâfi's-sâbık maiyyet-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâneleri erkân-ı harbiyesine memûr bir zâbitın i'zâmı arz ve istîzân olunur. Her hâlde ve kâtibe-i ahvâlde emr ve fermân hazret-i veliyyü'l-emr efendimizindir. Fî 20 Nisan [1]310. (2 Mayıs 1894)

Maiyyet-i mülûkâneleri erkan-ı harbiye şerîfi abd-ı mülûkâne MÜHÜR

Mûbicince îfâ-yı muktezâsı hakkında cevâb yazılmışdır. Fî 1 Zilkade [1]311.